Prof. Dr. Mehmet Arslan'a Armağan

EDİTÖRLER

Prof. Dr. H. İbrahim Delice

Prof. Dr. Mehtap Erdoğan Taş

Prof. Dr. Hakan Yekbaş

SİVAS/2019

ABDÜLMECÎD SİVÂSÎ'NİN MENSUR HİLYESİ: ŞERH-İ HİLYE-İ RESÛL

Mehtap Erdoğan Taş[*]

Abdülmecîd Sivasî 971/1563 yılında Zile'de doğmuştur. Mahlası Şeyhî olup Sivasî adıyla tanınmıştır. Mutasavvıf şair Şemseddîn Sivasî'nin kardeşi olan Osmanlı dönemi âlimlerinden Şeyh Muharrem Efendi'nin oğludur. Muharrem Efendi, Horasan'dan gelip Zile'ye yerleşen Muhammed b. Hacı İlyas Halvetî'nin dört oğlunun en büyüğüdür (Gündoğdu 2009: 286). Abdülmecîd Efendi, küçük yaşta *Kuran-ı Kerim* okumaya başlamış, yedi yaşında iken hafızlığını tamamlamıştır. Babasından Arapça okumuş; fıkıh, tefsir, hadis öğrenimi görüp kendisini zahiri ilimlerde yetiştirmiştir. Otuz yaşına kadar bu ilimlerle uğraştıktan sonra tasavvufla meşgul olmaya başlamış ve batıni ilimlerde de ilerlemiştir. Şeyhinin izniyle Merzifon'a giderek bir süre müridlerin terbiyesiyle uğraşmıştır. 1006/1597-98 yılında Şemseddîn Sivasî'nin ölümü üzerine Şemsiyye Dergâhı postnişinliğine önce oğlu Pîr Mehmed Efendi, daha sonra ise damadı Receb Sivasî geçmiştir. Bu zatın vefatı üzerine Abdülmecîd Sivasî, hulefa ve dervişlerin daveti üzerine Sivas'a gelerek irşad faaliyetine başlamış. Sultan III. Mehmed'in daveti üzerine İstanbul'a gitmiş, giderken yeğeni Abdülahad Nûrî'yi de yanına almış ve onu yetiştirmiştir. Halvetiliğin Şemsiyye kolunun Sivasiyye şubesini kurmuş, yine padişahın isteği üzerine Ayasofya Camisi'nde vaaz ve nasihatte bulunup hadis nakli ve tefsir dersleri vermeye başlamıştır. Sun'ullâh Efendi Camisi olarak da bilinen Atpazarı yakınındaki Hüsam Bey Mescidi'nde ve Şehzade Camisi'nde vaizlik yapan Abdülmecîd Sivasî, Sultan Ahmed Camisi'nin yapımının tamamlanması üzerine 1026/1617 yılında adı geçen caminin cuma vaizliğine tayin olunmuş, burada vaizlik görevini sürdürürken 1049/1639 yılında vefat ederek Eyüp yakınındaki Nişancı dergâhına gömülmüştür. Ölümüne Nûrî Efendi tarafından şu beyit tarih düşürülmüştür: "Gam etmiş iken aklı çâk târîhini dedi hâk/Bin kırk dokuzda aldı pâk Sivasî uçmakda mekân"

Abdülmecîd Sivasî'nin *Dîvân*'ından başka 20 kadar ilmî ve tasavvufi eseri vardır. Arapça, Farsça ve Türkçe olarak kaleme alınan bu eserlerin çoğu basılmamıştır.

Dil ve edebiyatla ilgili eserleri şunlardır:

1. Dîvân-ı İlâhiyyât/Dîvânçe: 88 gazel, 2 kaside, 1 tahmis, 1 murabba, 1 muhammes, mesnevi nazım şekliyle yazılmış silsilenâme ve 1 pendnâme olmak üzere toplam 94 manzumeden oluşan bir *Dîvânçe*'dir (Ay 2014). Yer yer Arapça ve Farsça mısra ve beyitlere rastlanmaktadır (Toparlı 1984: V). Abdülmecîd Sivasî'nin şiirlerinin çoğu ilahi formundadır ve bestelenmeye oldukça müsaittir. Bestelenmiş şiirleri de vardır (Ay 2014: 25). Hemen bütün şiirleri tasavvufidir.

2. Mesnevî Şerhi: Abdülmecîd Sivasî'nin en meşhur eserlerinden biridir. *Mesnevî*'nin I. cildinin 1328. beyte kadar olan şerhidir.

3. Şerh-i Cezîre-i Mesnevî: Yûsuf Sîneçâk'ın *Cezîre-i Mesnevî*'sinin şerhidir.

4. Müşkilât-ı Mesnevî: Abdülmecîd Sivasî, *Mesnevî*'nin önce dibacesini, sonra da her ciltte bulunan Arapça ve Farsça lafızları harf sırasına göre şerh etmiştir (Gündoğdu 2000: 243).

5. Şerh-i Kasîde-i Mîmiyye: Mevlânâ'nın on bir beyitten oluşan bir manzumesinin şerhidir.

6. Şerh-i Hilye-i Şerîf: Müellif, eserinde Tirmizî'nin *Şemâil*'inde yer alan hilye hadisini esas almışsa da başka hadislerden kelime ve cümleler derc etmek ve kendine ait şiirleri de serpiştirmek suretiyle Hz. Muhammed'in hilyesini ortaya koymaya çalışmıştır (Gündoğdu 2000: 250).

7. Kasîde-i fî Medhi'n-Nebî Aleyhisselâm: Hz. Peygamber'in medhine dair 132 beyitlik bir kasidedir (Gündoğdu 2000: 249).

---

[*] Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi

8. Nasîhat-nâme/Pend-nâme: İmam-ı Azam'ın Ebû Yûsuf'a yaptığı nasihatlerin tercümesinden oluşan küçük bir risaledir (Gündoğdu 2000: 251).

9. Kasîde-i Abdülmecîd-i Sivasî: Arapça bir kasidedir.

10. Meyâdînü'l-Fursân: Abdülmecîd Sivasî eserin başında Farsça sarf kaideleriyle ilgili bilgiler vermiştir. Lügat kısmında önce harf sırasına göre kelimeleri vermiş, daha sonra kelimenin Türkçe manasını vermiştir.

11. Uddetü'l-Müsta'iddîn: Arapça sarf (fiil çekim bilgisi) konusunda yazılmış bir eserdir.

Din ve Tasavvufla ilgili eserleri şunlardır:

12. Tefsîr-i Sûre-i Fâtiha: Sure önce sırasıyla ayet ayet tercüme edilmiş daha sonra bu ayetler kısaca tefsir edilmiştir (Gündoğdu 2000: 211).

13. Bidâ'atü'l-Vâizîn: Abdülmecîd Sivasî, bu eseri önce kırk hadis şeklinde toplamış, sonra yirmi hadis daha eklemiştir (Gündoğdu 2000: 212).

14. Letâifü'l-Ezhâr ve Lezâizü'l-Âsâr: Bu eserde toplumdaki rüşvet, cehalet, riya gibi kötü ahlakların taklidî imanın birer neticesi olduğuna dikkat çekilir (Gündoğdu 2000: 217).

15. Miskâlu'l-Kulûb: Tasavvuf ve tarikatların kitap ve sünnet kaynaklı olduğunu ortaya koyma amacıyla yazılmıştır (Gündoğdu 2009: 287).

16. Dürerü'l-Akâid: Akaid, kelam, tasavvuf ve itikadi mezheplerle ilgili bilgileri ihtiva eder (Gündoğdu 2009: 287).

17. Mi'yâr-ı Tarîk: Tasavvufa ait konulardan bahseden bir eserdir.

18. Makâsıd-ı Envâr: Bu eser, Yâr Ali b. Siyavuş b. Avren Divriği'nin Farsça olarak kaleme aldığı *Kitâbu'l-Makâsıd* adlı eserinin tercüme ve şerhidir (Gündoğdu 2000: 228).

19. Risâletü'l-Kazâ ve'l-Kader: İclal ve azamet sahibi kişilere kaza ve kaderin hakikatini beyan etmek ve Allah'a nisbet edilen isyankârlıkları reddetmek amacıyla yazılmıştır (Gündoğdu 2000: 229).

20. Firavn'ın İmanına Dair Risale: Abdülmecîd Sivasî'nin emri üzerine müntesipleri tarafından hazırlanmıştır (Gündoğdu 2000: 231).

21. Mektuplar: Abdülmecîd Sivasî'nin halifelerine yazdığı 3 mektubu tespit edilmiştir (Ay 2014: 18).

Kaynaklarda Abdülmecîd Sivasî'nin bunların dışında birçok eserinden ve risalesinden bahsedilmektedir (bk. Gündoğdu 2000: 253-255).

Hatiplik ve vaizliğin birçok yönden toplum içinde önem taşıdığı bir dönemde Abdülmecîd Sivasî'nin İstanbul'un önemli camilerine vaiz olarak tayin edilmesi ve vaazlarına halk tarafından büyük ilgi gösterilmesi onun zahiri ve batını ilimlere olan hakimiyetini ortaya koymaktadır. Halvetî tarikatının ileri gelenlerinden olduğu için değerli birçok halife yetiştirmiş, devrinde gördüğü haksızlıklara kalemiyle ve vaazlarıyla savaş açmış, doğruyu söylemekten hiçbir zaman çekinmemiştir (Toparlı 1984: IV). Şiirlerinde sanat gayesi gütmemiş, fikirlerini samimi bir şekilde ifade etmeyi tercih etmiştir (Toparlı 1984: X). Duygu ve düşüncelerini yalın bir şekilde dile getirdiği şiirleri, daha çok didaktik bir özellik taşımaktadır. Abdülmecîd Sivasî, şiirlerinde kullandığı katıksız Türkçe parçaların çok olması nedeniyle yaşadığı devrin eşine rastlanamayan bir dil inkılapçısı ve temiz Türkçenin ilk müjdecilerinden sayılabilir (Üçer 2007: 102).

Türk edebiyatında müellifi bilinen 21 tane mensur Hz. Muhammed hilyesi yazılmıştır.[137] Bu mensur hilyelerden birisi de Abdülmecîd Sivasî'nin yukarıda hakkında kısaca bilgi verilmiş olan *Şerh-i Hilye-i Resûl* adlı eseridir. Elinizdeki çalışmada Abdülmecîd Sivasî'nin mensur Hz. Peygamber hilyesi çeşitli açılardan ele alınacaktır.

---

137 Mensur hilyelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan Taş, Mehtap (2018). "Kâdı Şâmî'nin Mensur Hilyesi: Şerh-i Hilyetü'ş-Şerîfe", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD], C. 1, s. 169-186. Erdoğan Taş, Mehtap (2018). "Hoca Sa'deddîn Efendi'nin Mensur Hilyesi: Hilye-i Celiyye ve Şemâ'il-i 'Aliyye", Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, S.3, s. 19-60.

A. Eserin Adı

Abdülmecîd Sivâsî'nin hilyesi ilgili kütüphanelerde *Terceme-i Hilyetü'n-Nebî*, *Terceme-i Hilye-i Şerîf*, *Şerh-i Hilye-i Resûl-i Ekrem*, *Hilye-i Sivâsî-zâde Şeyhî*, *Şerh-i Hilye-i Şerîf* adlarıyla kaydedilmiştir. Sadece A nüshasında eserin başlığı *Hâzâ Şerh-i Hilye-i Şerîf-i Mevlânâ Şeyh Şemsüddîn es-Sîvâsî* şeklindedir. Bunun dışında diğer nüshalarda başlık bulunmamaktadır. Cengiz Gündoğdu, ilgili bazı kaynaklarda *Telhîsu Hasâisi'n-Nebî* ismiyle verilen eserin Abdülmecîd Sivasî'nin hilyesi olduğunu düşünmektedir (2000: 250). Görüldüğü gibi eserin kesin olarak bilinen tam bir adı yoktur. Her nüsha ilgili kütüphanelerde ayrı bir adla kaydedilmiştir. Elinizdeki çalışmada eserin adı *Şerh-i Hilye-i Resûl* olarak anılmıştır.

B. Eserin Nüshaları

Abdülmecîd Sivâsî'nin hilyesinin biri der-kenar olmak üzere beş nüshası vardır. Aşağıda nüshalarla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Her nüshanın baş kısmında tarafımızca verilen nüsha kısaltması yer almaktadır. Eserin Latin harfli metni hazırlanırken S1 ve S3 nüshaları kullanılmış, farklar dipnottta gösterilmiştir. Gerekli görülen yerlerde diğer nüshalardan da faydalanılmıştır.

Eserin nüshalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. S1: *Terceme-i Hilyetü'n-Nebî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Servili, No: 145/1, 7-16. Poz (Muharrem b. Muhammed b. Ârif ez-Zilî es-Sivâsî adıma Tercüme-i Hilyetü'n-Nebî adıyla kayıtlı.)
2. S2: *Terceme-i Hilye-i Şerîf*, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşakî Tekkesi, No: 368/1, v. 6a-13b. (Şemseddîn Sivasî, Terceme-i Hilye-i Şerîf adıyla kayıtlı.)
3. S3: *Şerh-i Hilye-i Resûl-i Ekrem*, Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, No: 3935, v. 4a-17b.
4. İ: *Hilye-i Sivâsî-zâde Şeyhî*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY No: 621, v. 58b-67b. (Hilye-i Sivâsî-zâde Şeyhî manzûm ve mensûr.)
5. A: *Şerh-i Hilye-i Şerîf*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları Bel. Yz. K. 000862/32, vr. 67b-68a (Derkenar) (Hâzâ Şerh-i Hilye-i Şerîf-i Mevlânâ Şeyh Şemsüddîn es-Sîvâsî).

Cengiz Gündoğdu, Abdülmecîd Sivâsî'nin Hz. Peygamber'in hilyesiyle alakalı bu şerhin çok küçük farklarla *Bidâ'atü'l-Vâ'izîn* adlı eserindeki iki numaralı hadisin şerhinde de yer aldığını belirtir (2000: 251).

Görüldüğü gibi S2 ve A nüshaları Şemseddîn Sivasî adına kayıtlıdır. Bu yanlış kayıt üzerine Abdülkadir Dağlar, Şemseddîn Sivasî'nin şerhleri üzerine hazırladığı bir tebliğde "Şemseddîn-i Sivasî'nin bu eserlerinden başka kütüphane kataloglarından onun bir şerh eseri daha tespit edilmiştir." (2015: 217) demektedir. Şemseddîn Sivasî adına kayıtlı eksik bir der-kenar nüshadan eserin asıl sahibinin tespit edilmesi imkânsız görünmektedir. Yukarıda sıraladığımız diğer nüshaların yardımıyla ayrıca hilye içerisinde yer alan ve Abdülmecîd Sivasî'ye ait olan Şeyhî mahlasını taşıyan bir manzumeden hareketle bu hilyenin Şemseddîn Sivasî'nin değil, Abdülmecîd Sivasî'nin olduğunu söyleyebiliriz.

C. Eserin Muhtevası

Eser, Arapça hamdele ve salvele ile başlayıp eserin yazılış sebebin belirtildiği Türkçe dibace ile devam eder. Buna göre öncelikle Hz. Peygambere duyduğu sevgi ve onu sevdirmek isteği yazarın bu eseri kaleme almasına vesile olmuştur. Ayrıca daha önceden yapılan tercümelerde bulunan yanlışların giderilmesi ve kapalı ifadelere açıklık getirilmek istenmesi de yazar tarafından bir diğer neden olarak sunulmuştur. Abdülmecîd Sivasî, eserini Hz. Peygamber'i görerek yazmak istediğini, bunun üzerine rüyasında Hz. Peygamber'in üç kere kendisine cemalini gösterdiğini, bu sebeple eserini şüphe duymadan yazdığını belirtir. Öldükten sonra kendisine bir Fatiha okunmasını diler ve tercümesinin doğruluğundan şüphe edilmemesini rica eder. Bunun ardından Abdülmecîd Sivasî Müslim, Tirmizi, İbn Mâce, Buhârî, Enes ve Ebû Hureyre gibi bazı şahıslara ait rivayetleri tercüme etmek suretiyle araya kendine ya da bir başkasına ait manzum parçaları da ekleyerek Hz. Peygamber'in hilyesini mensur olarak kaleme alır.

Abdülmecîd Sivasî'nin hilyesine göre Hz. Peygamberin fiziksel özellikleri, karakteri ve bazı davranış şekilleri şöyledir:

Hz. Peygamber bütün insanların en güzeli, cömerdi ve bahadırı idi. O bütün güzelliği üzerinde toplamıştı. Hz. Yûsuf'a bile Hz. Peygamberin güzelliğinin ancak yarısı verilmişti. Kısacası her bakımdan bütün insanların en mükemmeli idi.

Bedeni ölçülü bir büyüklükteydi. İnsanların nazarında öyle uluydu ki her gören ona saygı gösterirdi. Yani onun güzelliği, büyüklüğü, ululuğu ve ruhaniyeti görenleri etkisi altına alır, utandırır ve korkuturdu. Onu yüceltmemek ellerinde değildi.

Orta boyluydu. Ne çok uzundu ne de kısa. Başı ölçülü bir büyüklükte olup bütün azalarıyla uyumluydu. Saçları karışık ve kıvırcık değildi, düz de sayılmazdı. İnce, taze, güzel kokulu ve siyahtı.

Yüzü pek beyazdı, nurluydu ve güzeldi. Bazı rivayetlere göre ne çok beyaz ne de esmerdi. Kaşları ince olup kavisli ve uzundu. Arası açık ve nurluydu. O nur, kaşlarının arasındaki birkaç kılın üzerini örterdi. Burnunun üzerinde bir nur vardı. Dikkatle bakmayanlar o nuru, burnun uzunluğu ya da yüksekliği olarak görürlerdi. Sürmeli olan gözlerinin akında kırmızılık vardı. Mübarek sakalı sıktı. Yanakları yumuşak ve düzdü. Yumru değildi. Ağzı ölçülü bir büyüklükte idi. Dişlerinin arası seyrek ve açıktı. Gülünce mübarek dişlerinin arasında nur görünürdü.

Boynu ölçülü bir uzunluktaydı. İlim madeni ve yumuşaklık mahzeni olan göğsü geniş ve enliydi. Omuzlarının arası uzaktı. Vücudunda göğsünden göbeğine kadar kıllardan oluşan elif gibi bir çizgi vardı ve bu çizgi, onun bedenine güzellik katıyordu.

Eklem yerleri iriydi, sağlam ve kuvvetliydi. Karnında yumruluk yoktu. Göğsü ile karnı düz ve beraberdi. Kolları ve omuzları oldukça kıllıydı. Dirsekleri uzundu. Avuç içleri genişti. İlm-i kıyafet kitaplarında avuç içi genişliğinin cömertliğe işaret ettiği söylenmiştir. Ayağı yassıydı, enliydi ve etliydi. Ökçesinin eti azdı. Bir kusuru, kırığı ya da yarığı yoktu.

İki omzunun arasında peygamberlik mührü vardı ve kırmızı renkteydi. Peygamberlik işaretlerinden biri olan bu mühür, güvercin yumurtası kadar olup sağ omzunun kemiği üzerinde idi.

Yüksekten iner gibi yürürdü. Yani adımını önüne eğilerek geniş atardı. Sağa ve sola sallanmazdı. Yavaş ve ağırbaşlı bir şeklide yürür, koşturmazdı. Bazı kitaplarda sürat ve acele ile yürürdü denilmesinden kasıt, adımını geniş atmasıdır ki adımını geniş atanın dar atandan daha fazla yol aldığı bilinen bir şeydir, bu da sürate işaret eder. Hz. Peygamber'in yürüyüşünde edep, sakinlik ve alçakgönüllülük vardı.

Kibirliler gibi boynunu çevirerek bakmazdı. Bakışları gizlice olmazdı. Ancak bazı rivayetlerde yeri geldiğinde kısa bakışlarla baktığı söylenmiştir. Hz. Peygamber tebessüm ederek güler, kahkaha atmazdı.

Ansızın gören onun ihtişamından ve ağırbaşlılığından dolayı dehşete düşerdi. Ancak bir kere meclisinde oturup kaynaşan da onu sever, yaradılışının güzelliği, tebessümü, güzel muamelesi ve sohbeti karşısında ona âşık olurdu.

Hz. Peygamber cesarette, silah kullanmada, sebatta benzeri olmayan bir yiğitti. Savaşta herkesten önce düşmana hamlede bulunurdu. Hatta Hz. Ali şöyle söylemiştir: Savaşta gözler kararıp akıllar hayrette kaldığı anda en cesaretlimiz ve bahadırımız bile Hz. Peygamber'in vardığı yere yaklaşamazdı. Düşman çok da olsa geri dönmesi için emr olmadıkça düşmana karşılık vermekten geri kalmazdı.

D. Eserin Şekil Özellikleri

Mensur olarak kaleme alınan eserin içerisinde 17 tane manzum parça bulunmaktadır. Bunlardan 8 tanesi Türkçe, 8 tanesi Farsça, 1 tanesi ise Arapçadır. 1 mısra, iki beyitlik bir mesnevi, 4 kıta ve 11 ayrı beyitten oluşan bu manzum parçalar toplam 57 mısra tutarındadır. Li-muharririhi başlığından anladığımız kadarıyla 9 tanesi Abdülmecîd Sivasî'ye aittir. 1 beyit Taşlıcalı Yahya'nındır. Diğerlerininse kime ait olduğu tespit edilememiştir.

E. Eserin Latin Harfli Transkripsiyonlu Metni

Bismillâḥirraḥmânirraḥîm ve bihi nesta'în[138]

Elḥamdülillâhilleẕi enzele'l-kitâbe ve'l-hüdâ ve't-tibyân ve nezzele aḥsene'l-ḥadîṯi ve'l-beyân elleẕi taḳṣeirrü minhü cülûdu ehli'l-ḫaşyeti ve'l-eyḳân 'alâ Muḥammedinilleẕî be-celâlihi celle men

138 Bismillâĥirraĥmânirraĥîm ve bihi nesta'în S1/S3'te yok.

celle mine'l-ecilleti ve'l-'ayân ve bi-cemâlihi züyyine el-cinânu ve'l-ḥûru ve'l-ġılmân ve nevvere'l-eşkâle ve'ş-şuvera ve'l-cinân ve ḫallâhu bi-ḥilyetin müsavvatin mücellâtin muḫallâtin 'an-şevâyibi'l-ḳuṣûri ve'n-noḳṣân fec'alehâ 'alâ ṣûretihi ve mir'âtin li-ṣıfatihi fe-men naẓara ileyhâ bi-'ayni'l-'ayâni fe-ḳad re'ye er-raḥmânü ṣallallâhu ta'âlâ 'aleyhi ḳaddara maḫabbetehu iyyâhu ve bi-'adedi külli mâ ebdâhu ve mâ aḫfâfu ve ba'd nihân degildür ki maġfiret ve ḳurbetüñ sebeb-i 'aẓîmi[139] Ḫażret-i maḥbûb-ı Ḫudâ'yı[140] sevmekdür ve sevdürmekdür. Maḫabbeti de gâh semâ'la olur ki nâdirdür. Ammâ *el-maḫabbetü ba'de'r-rü'yeti* ṭıbaḳınca maḫabbet-i kâmile ġâlibâ şühûd ile olur.

Ferd

Kâşkî sevdigümi sevse ḳamu ḫalḳ-ı cihân
Ḥâşılı her sözümüz ḳıṣṣa-i cânân olsa[141]

Pes bu merâm içün ḥilye-i maḥbûb-ı Ḫudâ'yı terceme murâd itdüm. Gerçi itmişler lâkin nüsaḫda ġalaṭ ve rivâyâtda tenâzu' vardur. Ṭatbîḳ ve keşf-i niḳâb itmemişler. Pes birḳaç seḥer seheri iltizâm idüp ḳadrü'l-ḳudret taṣḥîḥ bâbında on ḳadar mütûn ve şürûḥdan dürer alınup 'aḳd olundı ki inşâ'allâhu ta'âlâ gerden-i kâfûr-ı ḥavrâya lâyıḳ ve *lem yaṭmiṣhunne insun ḳablehum velâ cân*[142] mażmûnıdur ve bundan ġayrî vechen mine'l-vücûh cenâb-ı şefḳat-me'âbî ile münâsebetüm yoġ-iken maḫż-ı keremine ve farṭ-ı 'ulüvv-i himemine istinâden rü'yet ile yazmaḳ isteyüp nolaydı ol şems-i kevneyn bu ḫâke de ṭoġsa ve pertev ṣalsa ve ol sulṭân-ı dervîş-dil bu ḫâneye ḳonsa nûr u 'izzetinden ne eksile dirken ḳable'l-beyâż üç def'a 'arż-ı cemâl idüp bî-şübhe yazıldı. Tażarru' iderüm ki bu gedâ-yı bî-edâ ve müflis-i ḫâmil-i bî-nevâdan bir Fâtiḥa dirîġ buyurmayalar. İnşâ'allâhu bihâ hüdâ ve rıżâ ola ve mercûdur ki minhülerin fevt itmeyeler tâ ki[143] tercememüz ṣıḥḥatinde iştibâh olmaya.

Müslim ve Tirmiẕî ve İbni Mâce ve Buḫârî Enes'den râvîlerdür. *Kâne 'aleyhi's-selâm aḥsenü'n-nâsi ve ecvedü'n-nâsi ve eşca'u'n-nâsi.* Ya'nî Ḫażret-i maḥbûb-ı Ḫudâ cümle nâsuñ güzeli ve cömerdi ve bahâdırı idi. Ehl-i ḳıyâfet müttefiḳlerdür ki mecmû'-ı eşkâl-i ḥasene ve ḥilye-i ḥasenâtı ḥażret-i 'aleyhi's-selâmdan ġayrî cem' itmiş yokdur. Aḥbâr-ı Yehûd'dan 'Abdullâh bin Selâm eydür: Ḫażretüñ vech-i münevverin gördügümde daḫı süḫanhâ-yı siḥr-âṣâr ve kelimât-ı misk-îṣâr ve gevher-niṣârın gûş itmedin yaḳîn bildüm ki bu şekl-i vecîh yalancı yüzi degildür ve Beyhaḳî Ebû Hureyre'den râvîdür ki ḥażret-i 'aleyhi's-selâm cümle nâsuñ ṣıfat cihetinden aḥseni ve ecmeli ve ekmeli idi ve İbni Şeybe ve Aḥmed ve Ebû Ya'lâ ve ḥâkim Enes'den râvîlerdür ki ḥażret-i 'aleyhi's-selâm cümle güzelligi cem' itmiş idi ki ancaḳ Yûsuf 'aleyhi's-selâma[144] anuñ şaṭrı vü nıṣfı virildi.

Ferd[145]

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilâtün)
Ḳażâ çü ṣûret-i Yûsuf çünîn laṭîf raḳam gerd
Berây-ı ṣûret-i ḫûb-ı tu imtiḥân ḳalem gerd

Kâne 'aleyhis's-selâm faḫimmen. Cism-i şerîfi i'tidâlle 'aẓîm idi. *Mufaḫḫamen.* Ḫalḳ ḳatında mu'aẓẓam idi öyle ki her gören anı bî-iḫtiyâr ta'ẓîm iderdi.[146] Ya'nî anuñ ḫüsn ü mehâbet ve celâleti ve ceẕbe ve rûḥâniyyeti[147] görenleri tesḫîr ider ve utandırur ve ḳorkutur idi. Pes bi'ż-żarûre ta'ẓîm iderler idi. Bi'ṭ-ṭabi' ta'ẓîm itmemege ḳâdir degiller idi. Ne ân ki teba'iyyet ve ḫıdmetleri tekellüfle ve ta'ẓîm ve ḫürmetleri ḫavf u recâ[148] semti ile ola idi. Ba'żılar *ve mâ ene mine'l-mütekellifîn*[149] âyetin bu mażmûna tefsîr itdiler.

---

139 maġfiret ve ḳurbetüñ sebeb-i 'ażîmi S1, S3/esbâb-ı maġfiretüñ 'ażîmi S2.
140 Ḥudâ'yı S1/S3/ Ḥudâ-yı müte'âlüñ maḥabbetidür S2.
141 Taşlıcalı Yahyâ'ya ait bir beyit.
142 Bunlardan önce onlara ne bir insan ne de cin eli değmiştir. Rahman Suresi, 74. Ayet.
143 tâ ki S1/tâ S3.
144 Yûsuf 'aleyhi's-selâma S1/Yûsuf'a anuñ S3.
145 Ferd S1/Beyt S3, S2.
146 anı bî-iḫtiyâr ta'ẓîm iderdi S1/anı ta'ẓîm iderdi bî-iḫtiyâr S3.
147 ceżbe ve rûḤâniyyeti S1/ ceżb-i rûḤâniyyeti S3.
148 ḥavf u recâ S1/ ḥavf u yâ recâ S3.
149 Ve ben kendiliğimden yükümlülük getirenlerden değilim. Sad Suresi, 86. Ayet.

Vasaṭü'l-ḳâmeti. Ḳadd-i şerîfleri mu'tedil[150] ve orta ve mevzûn idi. Ziyâde uzun da ve[151] ḳışa da degil idi.

'Aẓîmü'l-hâmeti. Ser-i sa'âdeti i'tidâl ile büyük idi. Şıġar ve kiberde sâyir a'ẓâsına uyardı. Müheẕẕeb Luġati'nüñ 'aẓîmü'l-hâme 'ibâretini vasaṭü'r-re's ile tefsîr itdügi yine i'tidâli beyândur. Te'emmel.

*Recalü'ş-*şa'ri. Zülf-i 'anber-'işâr ve misk-âşârı sâyir ebnâ-i 'Arab şaçı gibi ḳarışuḳ ve ḳıvırcıḳ degil idi ve ziyâde ḳıvırcıḳsız da degil idi. Belki ince ve muṭarrâ ve muṭayyeb maẕhar-ı heybet ü celâl bir siyâh zülf idi ki Manşûr-vâr hezâr ḫastegân u bî-dilân ol zencîr-i devletle beste ve ḳayd-ı sivâdan ve selâsil-i hevâdan reste olup silsile-i meşâyiḫ-i ẕevi'l-eẕvâḳa ve bend-i 'uşşâḳa ṭaḳıldılar ya'nî âzâd oldılar.

Beyt[152] Li-Muḥarririhi

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Beste-i pâ-bend-i şevḳat key şeved bâ ġayr-ı râm
Ehl-i ıṭlâḳ güft ehl-i ḳayd râ ṣoḥbet ḥarâm

Ve ol noḳṭa-i devr-i vücûdın medârında ya'nî çengâl-i ḫam-ı zülfinde fenâ ile beḳâ buldılar ve âb-ı ḥayât-ı müste'ârdan el yuyup *ḫalaḳu'l-insânu żay'â* ḥaddinden çıḳup *küntü lehü sem'an ve baṣaran ilâ âḫirihi* ṭıbaḳınca ṣıfat-ı ḳaviyy ve ḳâdir ile muttaṣıf ve ḫulḳ-ı metîn ve bâḳî ile müteḫallıḳ olup ḳaviyy ve manṣûr oldılar. Gerçi bu maḳâm-ı manṣûrlarınuñ ḥaḳîḳaten vücûdın ve me'âl-i kelâmın ve merci'-i ḥikâyetin bilmeyenler ve bu meydân-ı Ḥüseynlerinüñ şehd-i şehâdet ve şühûdın ṭatmayanlar ve ḳâbe ḳavseyn yayın çekemeyenler ve çâr-ḍarbla fenâ ṭoḳmaġın çalamayanlar *ve felâ yüsrif fi'l-ḳatli innehu kâne manṣûren* remzine irmeyenler ve *ileyhi'l-merci'u ve inne ileynâ iyâbehüm ve enne ilâ rabbike'l-müntehâ* ey *merci'a'l-vücûd ve iyâbehu ve müntehâhu* sırrını ṭutmayanlar ve *hüve me'aküm eynemâ küntüm ve senürihim âyâtinâ fi'l-âfâḳî ve fî enfisühim ḥattâ yetebeyyene lehüm ennehü'l-ḥaḳḳu ey yeẕherü lehüm inne ḥaḳîḳaten mâ-fi'l-âfâḳî ve'l-enfüsi hüve'l-ḥaḳḳu ḥaḳîḳatin merâyâ ve ẓılâlde* şühûd itmeyenler ve *elem tere ilâ rabbike keyfe meddezzille*[153]den ẓılel-i 'âlem-i kevnüñ ḥaḳîḳate ve mükevvine sâye olup bu sâyenüñ ehl-i başîrete nûr-ı ḫurşîd-i vücûda ḥâ'il olmadıġın ṭuymayanlar

Ferd[154]

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)
Ve kem men 'âyibin ḳavlen ṣaḥîḥan
Ve âfetuhu mine'l-fehmi's-saḳîm[155]

ṭıbaḳınca kendülerin taḫti'e itdiler. 'Amîle iẓhâr itdiler ene ṣadâsın ḳafaṣ-ı manṣûrîden beste ve şikeste ḳıldılar hele görelüm yâ görenlere ṣoralum dimediler.

Meşnevî[156]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Çün ḳalem ber-dest ġaddârî-buved
Lâ-cerem Manṣûr berdârî buved

Enbiyâ-râ güfte ḳavmi râh-ı güm
Lâ-cerem innâ teṭayyernâ biküm

Uḳtulûni yâ şiḳâti inne fî ḳatli ḥayâti buyurduġı üzere şûretâ öldürdüler. Ma'nen iḥyâ iderler ki beyża żımnîce beççe ẓuhûr ve ṭayerân idemedügi gibi ol bâz-ı İlâhî'nüñ ve ol hümâ-yı 'âlî-cây ve şeh-

150 mu'tedil S1/ mu'tedil idi S3.
151 ve S1/ S3'te yok.
152 Beyt S1/Müfred S3.
153 Sahibinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Furkan Suresi, 45. Ayet.
154 Ferd S3/S1'de yok.
155 Vezin bozuk.
156 Meŝnevî S3/ Beyt S1.

bâz-ı bülend-pervâz dest-i pâdişâhînüñ ḫıṭṭa-i imkândan ṭayerân idüp âşiyân ḥaḳîḳatine vuṣûline sebeb oldılar henûz manṣûr oldı bu ne ḥayretdür ki gördüm diyenlerüñ ehl-i şerî'at sikkîn-i *lâ-tüdrikühü'l-ebṣâru* ile gözin oyarlar ve ehl-i ḥaḳîḳat görmedüm diyenlerüñ ḳalem-ṭerâş-ı *lem 'abüd rabben lem erahu* ile adın defter-i şühûddan yuyarlar. Hemân çâre nûr-ı ṣıfâtı merâyâ-yı ekvânda gören ehl-i şühûda[157] görüp görmezcelenmekdür. İḫtiyâr elinde ise

Li-Muḥarririhi[158]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Çün ḥaḳîḳat ẕât-ı ġaybı bâṭınmış hû direm
Vaṣfla ẓâhir iken hâẕâ dimez şeṭṭâr-ı 'aşḳ

Pâdişeh ṣûret degişmiş gösteren maġżûb olur
Görmez ü bilmezlenür seyr iden dîdâr-ı 'aşḳ
Eger ıżṭırârî ise 'uḳalâ ḳatında mużtarr ma'ẕûrdur.

Ferd[159]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Câm-ı la'lüñ cür'asından içeni men' idemez
Bû-Ḥanîfe daḫı Mâlik Şâfi'î vü Ḥanbelî

Li-Muḥarririhi[160]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Bû-Ḥanîfe Şâfi'î vü Mâlik în dersî negerd
Nî ne-dânend belki[161] *în-râ her yeki dersîne gerd*

Li-Muḥarririhi[162]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
'Âşıḳ-ı zinde-dilîrâ meşev ey mürde 'adû
Key ne-tersâ ki keşed ġayret-i aḥbâb-ı ḥabîb

Ezherü'l-levn. Vech-i laṭîfinüñ reng-i şerîfi ebyaż u enver ve aḥsen ü ecmel idi. Ba'żı rüvât didi ki ne ṣâfî aḳ ve ne esmer idi. Belki aḳı ziyâde aḳ ve ḳırmızısı ziyâde ḳırmızı olup ve[163] 'uşşâḳ-ı derd-mendâna her görünüşde[164] bir gûne reng virür idi. *Ṣıbġatallâhu ve men aḥsenü minallâhi ṣıbġaten.*

Li-Muḥarririhi[165]

(Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün)
La'l ü leb-i gülgûnı reng virdi ḳamu gûne
Ḳızıl delidür ḥattâ ol mey-kededen mey nâb
Vâsi'u'l-cebîn. Mübârek alnı giñ idi.
Ezeccü'l-Ḥavâcib. Ḳaşları ince ve muḳavves ve uzun idi.

---

157 nûr-ı ṣıfâtı merâyâ-yı ekvânda gören ehl-i şühûda S1/S3'te yok.
158 Li-Muḥarririhi S1/ Ḳıt'a S3.
159 Ferd S1/Beyt S3.
160 Li-Muḥarririhi S1/Müfred Li-Muḥarririhi S3.
161 Belki S1/her yeki S3.
162 Li-Muḥarririhi S1/Beyt Li-Muḥarririhi S3.
163 ve S1/ S3'te yok.
164 görünüşde S1/baḳışda S3.
165 Li-Muḥarririhi S1/Beyt Li-Muḥarririhi S3.

Li-Muḥarririhi

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Ḳâmet-i şeyḫi dütâ şod bâ-ġam-ı ebrû-yı tû
Kîn buved ḳavs-i ḳażâ ber-dil neyâyed zû-sihâm

Li-Muḥarririhi

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)
Hilâl ü ḳavs-i ebrûsın ḫaṭâ'en ḫayâl itdüm
Egildi bana dir ḳudret kitâbına ḳalem ḳatduñ

Ḳader ḳavsine daḫl itdüñ ya geldüñ daḫı miḥrâbı
Yüzüñ ḳaraladuñ tîr-i ḳażâdan ḳorḳmaduñ gitdüñ

Ümmü Ma'bed rivâyetinde ve Ka'bü'l-Aḥbâr'uñ Tevrât ve İncîl'den rivâyetinde aḳren dir ki çatuḳ ḳaşlu dimekdür. Ammâ Tirmiẕî ve Beyhaḳî ve Ṭaberânî'nüñ Hind İbni Ebî Hâle rivâyetinde *min ġayri ḳarnin* dir ki açuḳ dimekdür ve hem Beyhaḳî Ḥażret-i 'Alî[166] rivâyetinde eblec dir ki açuḳ ḳaşlu dimekdür hem 'Arab ḳatında açuḳ ḳaşlu olmaḳ müstaḥsendür. Gerçi[167] 'Acem peyveste ebrûyı istiḥsân ve medḥ ider. Lâkin Ḳıyâfet-nâme-i Şâfi'iyye'de güşâde ebrûyı maḳbûl ṭutar ve hem rü'yâda vâzıḥ[168] gören mekşûf-ı başîret ve mücellâ-dil olanlar açuḳ dirler. Ne'am Tevrât ve İncîl mütevâtir kitâblardur.[169] Andan naḳl[170] mütevâtir ise rü'yâ ve ilhâm aña ġalebe itmez. Lâkin câyiz ki rûḥ-ı ḳudsîye mekân olan iki ḳaş arasındaki nûr ol birḳaç şa're-i laṭîfeyi setr ide. Nûr-ı şems gice ḳarañusın maḥv itdügi gibi anuñ çün görinmeye. Hem vâḳı'ada gören aṣḥâb-ı kirâmuñ rivâyeti de vardur ki açuḳ didiler.[171] Ba'zılar eydür: İki mübârek ḳaşı[172] arasında bir fürce var idi. Lâkin ince idi. Te'emmül ile bildürdi.[173] Pes taṭbîḳ oldı. Tedebbür[174] bunı da dimişler ki leme'ân-ı nûr-ı vechinden diḳḳatle baḳamayup ol fürceyi seçemezlerdi. Yâḫod[175] mehâbetinden ḫayâ idüp dike baḳamayup seçemezler idi.

Mürtefi'ü'l-enf. Mübârek burnı yüce idi. Ammâ Hind İbn Ebî Hâle rivâyetinde eydür: *Aḳne'l-'ırneyn lehü nûrun ya'luhu yaḥsebuhu men lem yete'emmelhu eşemm.* Ya'nî ḥażretüñ[176] burnı ortası yüksek idi. Üzerinde nûr var idi. Diḳḳatle baḳamayan[177] seçemezler idi. Anuñ çün uzun görürler idi.

Eşkelü'l-'ayneyn. İki gözlerinüñ aḳı içre ḳırmızılıḳ var idi. Aṣḥâb-ı ḥadîṯden Ebû 'Ubeyde ve ġayrîsi ve Ṣıḥâḥ ve Maġrib ve ġayrî luġat kitâbları[178] cem'an böyle naḳl itdiler. Ṣaḥîḥ ve ṣavâb da budur. Ammâ eşkel gözlerinüñ şaḳḳı uzun diyü[179] tefsîr itdiklerini Ḳâḍî 'Iyâż ve ġayrîsi taḫṭı'e itdi.

Ve ekḥalü bilâ-iktiḥâlin. Kuḥl-i ezel ve sürme-i mâzâġ ile kendünden mukaḥḥal idi. Anuñ çün mâ-sivallâha baḳmayup ve ekvâna tenezzül itmeyüp yigirmi üç yıl âfâḳı ḳaplayup bî-miṣl salṭanat sürdi. Ġarîbdür bu ki ibtidâ ve iṣnâ ve intihâda hîç mu'cib ü müteġayyir ve maġrûr u mütekebbir olmadı. Sîret-i ḳadîmelerinden geçmeyüp terk ü fenâ iḫtiyâr itdi.

---

166 Ĥażret-i 'Alî S1/ Ĥażret-i 'Alî kerremallâhu S3.
167 Gerçi S1/ ve egerçi kim S3.
168 vâzıĥ S1/ vâzıĥca S3.
169 Tevrât ve İncîl mütevâtir kitâblardur S1/ Tevrât ve İncîl ulu mütevâtir kitâblardur S3.
170 naḳl S1/ naḳl daḫı S3.
171 Hem vâḳı'ada gören aṣĥâb-ı kirâmuñ rivâyeti de vardur ki açuḳ didiler S1/ Bu mes'ele ehl-i şühûddan gayrî fehm itmez. Meclisinde bütün göziyle gören aṣĥâb-ı kirâmuñ rivâyet-i meşhûresi de vardur ki açuḳ didiler S3.
172 mübârek ḳaşı S1/ḳaşı S3.
173 bildürdi S1/bildürdiler S3.
174 Tedebbür S1/Te'emmül S3.
175 diḳḳatle baḳamayup ol fürceyi seçemezlerdi. Yâĥod S1/ görmeyüp yâ S3.
176 Ya'nî Ĥażretüñ S1/ Ya'nî S3.
177 baḳamayan S1/ baḳmayanlar S3.
178 ve Ṡıĥâĥ ve Maġrib ve ġayrî luġat kitâbları S1/ kitâblarından Ṡıĥâĥ ve Maġrib ve ġayrîsi S3.
179 uzun diyü S1/ uzun idi diyü S3.

Li-Muḥarririhi

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)
Sür sevâd-ı sivâyı çeşmüñden
Sürmeli olma sürmelen gözüñ aç

Vâḥidi iki gördi aḥvel olan
Kuḥl-ı vaḥdetdür aña yine 'ilâc

Ḳâbe ḳavseyn ene'l-Ḥaḳḳ'uñ sırrı
Remz-i ednâda ḫod cihân Ḥallâc

Ḫaberi naḥnü aḳreb añlatmaz
Görmediñse ṣıfatını Bezcâc[180]

Keṣṣü'l-liḥyeti. Mübârek ṣaḳalı ṣık idi.

Sehlü'l-ḫaddeyni. Yañaḳları yumuşaḳ idi. Ḳatı degil idi. Düz idi. Yumrı degil idi.

Ḍalî'ü'l-fem. Mübârek aġzı i'tidâlle büyük idi.[181] Dişleri büyük olduġı çün yâḫod mübârek aġzınuñ[182] içü giñ idi dimekdür didiler.

Müfellicü'l-esnâni. Dişleri arası seyrek idi ve açuḳ idi. Ṭaberânî ve Beyhaḳî İbni 'Abbâs'dan rivâyet iderler[183] ki söyledikce yâ güldükce mübârek dişleri arasından nûr görinürdi.

Ṭavîlü'l-'unuḳ. Mübârek boynı i'tidâl ile uzun idi.

'Arîżü'ṣ-ṣadr. Mübârek gögsi ki ma'den-i 'ilm ve maḫzen-i ḥilm idi. Vâsi' idi. İnlü idi.

Ba'îdün mâbeyne'l-menkibeyni. İki omuzları arası ırag idi. Yaġrınlı idi.

Daḳîḳü'l-mesrebeti. Sînesinden sürresine dek yâḫod ḳarnından[184] elif gibi ḳıllardan ince ḫaṭ var idi ki cism-i şerîfine leṭâfet virmiş idi.

Ḍaḫimü'l-Kerâdîsi. Mefâṣîl-i şerîfeleri ya'nî eñeleri iri ve muḥkem idi ve ḳuvvetli[185] ve ṣıḳ idi.

'Âri'ṣ-seddeyni ve'l-baṭni. Laṭîf memeleri ve 'afîf ḳarnı yumrı ve büyük degil idi. Belki memesi ve gögsi ve ḳarnı düz ve berâber idi.

Eṣ'ârü'-ẕ-zirâ'ayni ve'l-menkibeyni. Ḳollarında ve omuzlarında vâfir yâḫod uzun ḳıllar var idi.

Ṭavîlü'z-zendeyni. Mübârek dirsekleri uzun idi ve didiler ki dizlerine yetişürdi.

Raḥbü'l-râḥati. Ayası giñ idi. Kütüb-i ḳıyâfetde vüs'at-i kef delîl-i cûd u seḫâ ve dîḳi delîl-i levm[186] ü buḫldür. Ḳâle Ḥassân raḍiyallahu 'anh *lehü râḥâtün lev enne mi'ṣâr-i cûdehâ. 'Ale'l-berri kâne'l-berrü endâ mine'l-baḥri.*

Ṣeṣnü'l-keffeyn ve'l-ḳademeyni. Ayası ve ayaġı yoġun idi. Ẓâhir budur ki ayaġı[187] yaṣṣı yâḫod enli[188] idi diyü rivâyet itdikleri bu mażmûndur. Ammâ Müslim ve Tirmiẕî Câbir bin Semüre'den menhûsü'l-'aḳab rivâyet itdügi ki ökçesinüñ eti az dimekdür. Yine bu rivâyete muḫâlif olmaz. Câ'iz ki ayaġı etlü ve ökçesinüñ eti az ola.

Beyne ketfeyhi ḫâtemü'n-nübüvveti ḥamrâ'e miṣle beyżi'l-ḥammâmeti mimmâ yeli'l-fiḳâra min aṣli ketfihi'l-yümnâ. İki çigini arasında nübüvvet mührі var idi ki ḳırmızı idi. Gügercin yumurdası ḳadar oñurġa ṭarafında ṣağ çigininüñ kemügi üzerinde idi. *Ve kâne ẕâlike 'alemen min a'lâmi'n-nübüvveti.* Bu daḫı nübüvvet şi'ârlarından bir nişân idi.

---

180 Bu beyit S1'de yok.
181 büyük idi S1/ büyük idi dirler ki S3.
182 aġzınuñ S1/ aġzı S3.
183 iderler S1/ider S3.
184 ḳarnından S1/ ḳarnına dek S3.
185 ḳuvvetli S1/ ḳuvvetli idi S3.
186 delîl-i levm S1/ delîlü'l-levm S3.
187 ayaġı S1/mübârek ayaġı S3.
188 enli S1/etli S3.

Mesîḥü'l-ḳademeyni. Mübârek ayaḳları düz idi. Ṣayḳallu gibi ve yumuşaḳ idi. Çuḳurı ḳuṣûrı ṣınuġı ve yaruġı yoġ idi. Ḥattâ didiler ki düzlügünden ṣu ṭoḳunsa aḳar yürüyüvirürdi.

Yaḫṭu tekfâ'u. Ya'nî adımın[189] öñine mâ'il adardı ve öñine ṭoġrı giñ adardı. İki cânibe ṣalınıvirmezdi. *Yemşi hevnen.* Rıfḳ u vaḳâr ile yürür idi. Segirdivirmezdi. Meger kâfir ḳovmaḳda yâ mâbeyne'ṣ-ṣafâ ve'l-merve ola.

Ẕerî'ü'l-meşyeti. Ḳânûn'da eydür: Sür'at ve 'acele ile yürür idi dimekdür. Ammâ murâd yine adımını giñ[190] admasını beyândur didiler. Rûşendür ki[191] adımını giñ adan ṭar adandan ziyâde menzil alur. Pes bu cihetden sür'at mefhûmı bulunur. Ve illâ Ḥażret-i 'aleyhi's-selâm bî-vaḳâr ve bî-sekîne yürürdi ve ḫiffetle ḥâṣâ segirdir idi dinmez.[192] *Yemşi hevnen* lafẓı ḫod edeb ve meskenet ve ḫużû'la yüridügin bildirür.[193] Ba'żı fetâvâda eydür: Bir kimse cum'a gün mescide yönelse bilse ki segirtmeyince cum'a fevt olur yine yilmek ve segirtmek[194] lâyıḳ degildür. *Ke-ennemâ yenḥaṭṭu min ṣabebi.* Ke-ennehu bir yüksek yerden inerdi. Maḳṣûd öñine mâ'il yürimekde ve adımını giñ admaḳda mübâlaġa-i beyândur ya'nî adımını öñine meyl ile seyrek adar idi. Ke-ennehu bir yüksek yerden aşaġı inerdi.

Ve iẕâ iltefete iltefete cemî'an. Baḳsa bir uġurdan baḳar idi. Boynınuñ bir ṭarafı ile yâḫod boynını bir ṭarafa bükmekle baḳmaz idi ki mütekebbirler 'âdetidür. Ammâ Şerḥ-i Mişkât'da eydür: Uġrın baḳmazdı dimekdür. Lâkin ba'żı rivâyetde eydür:[195] Lâzım geldikde ḥażretden müsâraḳatan naẓar vâḳi' olmuşdur.

Kâne ḍıḥkuhü tebessümen. Gülmesi tebessüm idi. Ḳahḳaha itmedi.

Men re'âhu füc'eten hâbehu li vaḳârihi. Añsuz gören heybet alurdı vaḳâr ve iḫtişâmından. *Ve men câlesehu ve ḫâleṭahu aḥebbehu li-ḥüsni ḫulḳıhi.* Bir kerre meclisinde oturup muḫâlaṭa iden anı severdi ḥüsn-i ḫulḳı içün ya'nî tebessüm ve mülâṭafasına ve leṭâfet ve mücâlesesine musaḫḫar olup bi'ż-żarûre 'âşıḳı olur idi. Ḥattâ rü'esâ-yı kefereden[196] ba'żısı Ḥażret-i Muḥammed 'aleyhi's-selâm[197] fuḳarâyı geydürsün bendesi ve tâbi'î ve dükeli umûrında ḫâdim-i münḳâdı[198] biz olalım ve mâ-melekimüz îṣâr idelüm[199] didiklerinde ḥażret-i 'aleyhi's-selâm şümûl-i İslâm'a ḥarîṣ olmaġın nev'â meyl itmiş iken Ḥażret-i Ḥaḳ[200] rıżâ virmeyüp velâ *taṭrudilleẕîne yed'ûne rabbehüm*[201] âyeti ile[202] ḥabîbine kefereden[203] istiġnâ ile emr ve anlaruñ murâdı üzre olmaḳdan men' buyurdı. Pes kefereden nicesi ol sulṭânuñ mu'cizesin görüp ṣıḥḥat-ı nübüvvetin bilmişler iken[204] *ve ceḥadû bihâ vesteyḳanethâ enfüsühüm ẓulmen ve 'ulüvven* ṭıbaḳınca ġayret-i câhiliyyet ve maḥż-ı 'inâd ile cüḥûd ve inkâr itdiler. Ol künûd ve iġtirâr da ḳalḳardı.[205] Nûr-ı vechin 'ayânen görmüşler imişse lâkin ġayret-i ġayûr-ı bîçûn ol cenâbet-i şirk ile ve ḫabâṯet-i küfr ile mülevveṯ ve muḫabbeṯ olan[206] ve aḥvel-vâr biri

---

189 Ya'nî adımın S1/Adımını S3.

190 adımını giñ S1/ adımını öñüne mâyil S3.

191 Rûşendür ki S1/ Zîrâ S3.

192 bî-vaḳâr pek yürürdi ve segirdir idi dinmez S1/bî-vaḳâr ve bî-sekîne yürürdi ve ḥıffetle Ĥâṣâ segirdir idi dinmez S3.

193 ḥod edeb ve meskenet ve ḥużû'la yüridügin bildirür S1/ḥod Ĥażret-i 'aleyhi's-selâmuñ edeb ve meskenetine ve ḥużû'la yüridügine delâlet ider S3.

194 yilmek ve segirtmek S1/segirtmek

195 baḳmaz idi ki mütekebbirler 'âdetidür. Ammâ Şerĥ-i Mişkât'da eydür: Uġrın baḳmazdı dimekdür. Lâkin ba'żı rivâyetde eydür S1/baḳmaz idi dimekdür. Lâkin ba'żı siyer kitâblarında eydür S3.

196 Ĥattâ rü'esâ-yı kefereden S1/ Ĥattâ ṡanâdîd-i fecereden ve rü'esâ-yı kefereden S3.

197 'aleyhi's-selâm S1/ ṡallâhu 'aleyhi's-selâm S3.

198 ħâdim-i münḳâdı S1/ ħâdim ü münḳâdı S3.

199 mâ-melekimüz îṣâr idelüm S1/ mâ-melekimüz ve serimüz yolına îṣâr idelüm S3.

200 Ĥażret-i Ĥaḳ S1/ Ĥażret-i Ħudâ ve celle ve 'alâ S3.

201 Ve sabah akşam Rablerinin zatını dileyerek dua edenleri kovma. En'am Suresi 52. Ayet.

202 âyeti ile S1/ âyet-i kerîmesi üzere S3.

203 Kefereden S1/ mesfûr kefereden S3.

204 bilmişler iken S1/ bilmişken S3.

205 Ol künûd ve iġtirârda ḳalḳardı S1/ O künûd-ı ledâd ve iġtirâr u 'inâd daħı ḳalḳardı S3.

206 cenâbet-i şirk ile ve ħabâṯet-i küfr ile mülevveṯ ve muħabbeṯ olan ve S1/ cenâbet-i küfr ile mülevveṯ ve ħabâṯet-i şirkle muħabbeṯ olup S3.

iki gören gözlere[207] ol sırr-i vaḥdet ve ṣâḥib-dem ü ḫalvet ve ehl-i vaḳt-i li-ma'-Allâh ve maḥbûb-ı hücre-i ḳâbe ḳavseyn vâṣıl-ı merci'-i menzileyn ve maṭlûb-ı ġurfe-i vaḥdet-i ḳıbleteyn ve medâr-ı noḳṭa-i devr-i eflâk ve maẓhar-ı ḫiṭâb-ı le-'amrük ve levlâk olan gözini göstermedi.

Beyt[208]

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
Âh rûyî-be-güẕâr u der-i yek cild kön cem'

Heme aḳvâl-i Mevlânâ vü 'Aṭṭâr eyyâm-ı sülûkümde bir ṣûfî ile ḫalvet-nişîn oldum. Ḥażret-i risâleti ḥilye-i şerîfesi üzere[209] vâżıḥca görür idi ve şerî'at ve ṭarîḳatde ne ḳadar şübhesi var ise ṣorup kitâba ve na'tı bahâya[210] muvâfıḳ cevâb alurdı. Birgün eydür: Didim ki yâ resûlallâh cemâlullâhı bana göster. Buyurdı ki men maẓhar-ı tâmmem ve mir'ât-ı ḫâṣṣem. Ben anda maḥvem benüm ḥaḳîḳatüm oldur. Pes seçemezsin hemân beni gördügüñ anı görmekdür. *Allâhümme ṣalli 'alâ Muḥameddini'l-mechûli ḳadruhu'l-münşeriḥî*[211] *ṣadruhu 'adede mâfî 'ilmike.*

Li-Muḥarririhi

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)
Ṣafâ vü 'ilm ü 'aşḳuñ maḳsemidür
O kim Bu'l-Ḳâsım ile künyeti var

Seg-i kûyuñ izinden ṣu içenler
Ebed sekrân u dâyim ḥâleti[212] *var*

Özüñden ġayrisin maḥbûb idenler
Geçer 'ömri güzelsiz ḥayreti[213] *var*

Şu kim 'âşıḳlarına bende oldı
Şeh-i 'âlî 'alemdür şevketi var

Şu kim[214] *şer'-i şerîfin*[215] *ḳıldı ta'ẓîm*
Dü-'âlemde mü'ebbed devleti var

Yitüren yoġını varını buldı
Sözin kesdi vü sıñdı ḥâleti var

Nesi var Şeyḫî'nüñ medḥ ide anı
Hemân issin yitürmüş bir eti var

Neṣr: Sözümüze gelelüm pes kâfirlerüñ gözi iki gördügi çün *men re'âni fe ḳad re'ya'l-Ḥaḳ* sırrınuñ maẓharın[216] göremediler. Ya'nî Ḥaḳḳ'ı[217] şühûd idemediler. *Yenẓurune ileyke ve hüm lâ-yübṣırûn* bu daḳîḳadur.

---

207 gözlere S1/ ve şems-i Ĥaḳîḳate vücûd şehrine ħuffâś-vâr ŧâḳat getürmez gözlere S3.
208 Beyt S3/ S1'de yok.
209 Ḥażret-i risâleti Ĥilye-i şerîfesi üzere S1/ Ĥażret-i risâleti ḳaçan kim isteye Ĥilye-i ħâśśası ile S3.
210 kitâba ve na'tı bahâya S1/fetvâyı müftî bahâya S3.
211 Muĥameddini'l-mechûli ḳadruhu'l-münşeriĤi S1/Muĥammedini'l-mechûl ḳadruhu el-meşrûh S3.
212 Ĥâleti S1/Ĥayreti S3.
213 Ĥayreti S1/Ĥasreti S3.
214 Şu kim S1/O kim S3.
215 şer'-i şerîfin S1/ şer'-i laŧîfin S3.
216 Mażharın S1/ mażharını S3.
217 Ĥaḳḳ'ı şühûd idemediler. S1/ Ĥaḳḳ'ı mir'ât ħâśśasında şühûd idemediler. Âyîne çoḳluġından yañıldılar. S3.

Ferd[218]

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'iün)
Eger ḥicâb-ı Muḥammed be-derred ez-yek-şâḫ
Hezâr râhib ü ḳıssîs ber-dered zünnâr

Velev şi'nâ le-ateynâ külle nefsin hüdâhâ ve lâkin[219] *ilâḫ* veyâḫud ol nûrü'l-envâruñ vücûdı gerçi bi'l-külliyye nûr idi. *Lâken fî ḳulübihim marażun* ṭıbaḳınca küffâruñ 'ayn-ı başîretleri a'mâ idi. 'Ayândur ki[220] âfitâb-ı pür-tâb 'ameş ü ġarb şâḥiblerinüñ gözlerinüñ 'illetin arturur. Âḫer ḥadîş-i şerîf ki[221] ve *eşca'u'n-nâs ve ecvedü'n-nâs*dur. Ya'nî ol sulṭân ḫalkuñ ziyâde cömerdi ve mürüvvetlüsi idi. Seḫâ vü kerem ol mertebe idi ki[222] mâ-melekin îṣâr idüp gelen ġanâyimden kendü ḫânesine alıḳomamaġın *velâ tebsuṭâ külle'l-basṭi* 'itâb gûne nâzil oldı. Şecâ'atde ol mertebe idi ki ehl-i siyer eydür: Ḥażret-i 'aleyhi's-selâm cümle[223] enbiyâdan etlü idi ve ḳuvvet-i ḳalbde ve silâḥ ḳullanmaḳda ve şebâtda miṣli yoġ idi ve ġazâvâtda münferiden cümleden ilerü a'dâya ḥamle ḳılurdı.[224] Ḥattâ Ḥażret-i 'Alî kerremallâhu vecheh buyurdı ki: Ḫırâm-ı ḥarbde gözler ḳararup 'aḳıllar müteḥayyir olduḳda bir ziyâde şecî'müz ve ġâyetle bahâdırımuz ḥażret-i 'aleyhi's-selâm[225] varduġı maḥalle ḳarîb varabilemez idi ve küffâr-ı bed-kirdâr ḳatı çoḳ da olsa rücû'a emr olmayınca muḳâbeleden dönmezdi. *Vallâhu yu'assimüke mine'n-nâsi feseyekfikehumullâhu ve innâ kefeynâ ke'l-müstehzi'în* mażmûnlarında olan delâ'il-i beşâret-âmîze tevekküli muḥkem idi. Anuñ çün *naṣaretü bir'-ru'bi mesîretü şehr* ṭıbaḳınca bir aylıḳ vilâyete heybeti düşüp şiddet ve şöhret ve şevketi cihânı ṭutup[226] kisrâ kesr vü ḳayṣer ḳaṣr u haṣr olup kûs-ı keykâvusuñ ḳasnaġı hübûb-ı hevâ-yı seyf-i 'izzetinden ve ṣarîr-i ḫancer-i heybetinden yarılmış idi.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)
Yetmez mi bu müdâm selâṭîn-i müslimîn.
Küffâra ġâlib olmadadırlar dem-i ḳıtâl.

Eṣ-ṣalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ ḳâ'ide'l-ma'ḳadı'ṣ-ṣıdḳı bi-ḳademi'l-'aşḳı ve'ṣ-ṣıdḳ veyâ nûre'ş-şemsi ve'l-bedri veyâ sâkine'l-ḳalbi ve'ṣ-ṣadr veyâ câlis-i mecâlisi'ṣ-ṣadr veyâ mechûle'l-ḳıymeti ve'l-ḳadr ve ṣâḥib-i leyletü'l-ḳadr.

SONUÇ

Şerh-i Hilye-i Resûl, Abdülmecîd Sivasî'nin dile, edebiyata, tasavvufa ve bazı ilmî konulara dair Türkçe, Arapça ve Farsça olarak kaleme aldığı çok sayıda eserinden sadece birisidir. Mensur olmakla birlikte aralarda manzum parçaları da ihtiva eden bir Hz. Peygamber hilyesidir.

Kaynaklarda, Abdülmecîd Sivasî'nin şiirlerinde sanat gayesi gütmediği, fikirlerini samimi bir şekilde ifade etmeyi tercih ettiği (Toparlı 1984: X), yaşadığı devrin eşine rastlanamayan bir dil inkılapçısı ve temiz Türkçenin ilk müjdecilerinden sayılabileceği (Üçer 2007: 102) gibi yorumların aksine Abdülmecîd Sivasî, *Şerh-i Hilye-i Resûl'de* yer yer sade bir dil kullansa da çoğunlukla sanatlı bir söyleyişi tercih etmiş ve manzum parçaların bir kısmını da Farsça yazmıştır.

Abdülmecîd Sivasî'nin hilyesi, mensur hilyelerin başarılı bir örneği olan Hoca Sa'deddîn Efendi'nin *Hilye-i Celiyye ve Şemâ'il-i Aliyye* adlı mensur hilyesiyle karşılaştırıldığında muhtevanın işlenişi bakımından oldukça yüzeysel görünmektedir. Her ne kadar yazar, bu hilyeyi daha önceden yazıl-

---

218 Ferd S1/Beyt S3.
219 lâkin İlâh S1/ lâkin Ḥaḳḳü'l-ḳavlü minni, el-âye S3.
220 'Ayândur ki S1/ S3'te yok.
221 'illetin arturur. Âḫer Ḥadîṣ-i şerîf ki S1/ arturup âb-ı ṣâfî hecrüñ ṣalâbetin arturur. S3.
222 mertebe idi ki S1/ mertebe ziyâde idi ki S3.
223 Cümle S1/sâyir S3.
224 miṣli yoġ idi ve ġazâvâtda S1/ miṣli yoġ idi ġayrî taḳallüd-i seyf itmiş peyġamber yoḳdur 'aleyhimü's-selâm ve ġazâvâtda S3.
225 Ḥażret-i 'aleyhi's-selâm S1/ Ḥażret-i 'aleyhi's-selâmuñ S3.
226 ṭutup S1/ ṭutup saṭvetiyle S3.

mış hilyelerde yer alan bazı rivayetlerdeki yanlışlıklara ve çekişmelere dikkat çekmek için yazdığını belirtmişse de bu, zaten diğer manzum ve mensur hilyelerde de zaman zaman karşımıza çıkan bir durum olarak görünmektedir. Hz. Peygamberin cesaretinin, silah kullanmadaki maharetinin, savaştaki atılgan tutumunun anlatıldığı son bölüm ise manzum ve mensur diğer hilyelerde bulunmayışı yönüyle farklılık göstermektedir.

Eserin S1, S3 ve İ nüshaları Abdülmecîd Sivasî adına, S2 ve A nüshaları ise Şemseddîn Sivasî adına kayıtlıdır. Eser içerisinde Abdülmecîd Sivasî'ye ait olan Şeyhî mahlaslı bir manzume yer almaktadır. Ayrıca bilindiği gibi kaynaklarda Şemseddîn Sivasî'ye ait mensur bir hilyeden bahsedilmemektedir. Sonuç olarak bu verilerden hareketle elinizdeki çalışmada söz konusu hilyenin Abdülmecîd Sivasî'ye ait olduğu, Şemseddîn Sivasî'nin hilyesi olmadığı gerçeğine dikkat çekilmiştir.

KAYNAKÇA

Aşkun, Vehbi Cem (1948). *Sivas Şairleri*. Sivas: Kamil Matbaası.

Ay, Alper (2014). *Abdülmecîd Sivasî Divanı (İnceleme-Metin).* Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

Dağlar, Abdülkadir (2015). "Şemseddîn-i Sivasî'nin Şerhleri", Şemseddîn Sivasî Sempozyum Bildirileri, Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.

Erdoğan Taş, Mehtap (2018). "Hoca Sa'deddîn Efendi'nin Mensur Hilyesi: Hilye-i Celiyye ve Şemâ'il-i 'Aliyye", Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, S.3, s. 19-60.

Erdoğan Taş, Mehtap (2018). "Kâdı Şâmî'nin Mensur Hilyesi: Şerh-i Hilyetü'ş-Şerîfe", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD], C. 1, s. 169-186.

Gündoğdu, Cengiz (2000). *Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî-Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*. Ankara: KB Yay.

Gündoğdu, Cengiz (2009). "Sivâsî, Abdülmecîd". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay. 286-287.

Hülagü, Orhan, Mustafa Ekincikli, Hamdi Savaş (1998). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî.* C. III. İstanbul: Sebil Yay.

Kurnaz, Cemal, Mustafa Tatcı (2001). *Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nailî-Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. II. Ankara: Bizim Büro Yay.

Müstakim-zâde Süleymân Sa'deddîn. *Mecelletü'n-Nisâb*. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi No: 628. vr. 283b.

Özcan, Abdülkadir (1989). *Şeyhî Mehmed Efendi, Vekâyiu'l-Fudalâ*. C. 3/I. İstanbul: Çağrı Yay.

Tatcı Mustafa, Cemal Kurnaz (2000). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri.* C. I. Ankara: Bizim Büro Yay.

Toparlı, Recep (1984). *Abdülmecîd Sivasî-Dîvânçe*. Erzurum.

Üçer, Müjgan (2007). "Şeyhî". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C. 8. Ankara: AKM Yay. 102-103.